

Rocznik Slawistyczny, t. LXXIII, 2024

ISSN 0080-3588

DOI: 10.24425/rslaw.2024.151869

Jana Villnow Komárková*

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.
Brno

K etymologii českého vinařského termínu *tarant*

0. Úvod

V českých památkách doby střední je doložen výraz *tarant* označující ‘víno načervenalé barvy’, ‘řídke červené víno’. Vinařský termín *tarant* se objevuje také v nové češtině, zde už většinou se specifikujícími přívlastky jako označení konkrétních odrůd vinné révy, srov. *Tarant bílý* ‘Elbling bílý’, *Tarant zelený* ‘Veltlínské zelené’, *Tarant červený* ‘Veltlínské červené’. O původu tohoto slova nebylo dosud podrobněji pojednáno, proto na něj bude v následujícím příspěvku zaměřena pozornost¹.

* Mgr. Jana Villnow Komárková, Ph.D., Czech Language Institute, Czech Academy of Sciences, Department of Etymology, Brno, Czech Republic.

<https://orcid.org/0009-0005-0306-5314>.

e-mail: jana.villnow@ujc.cas.cz.

¹ Příspěvek vznikl s podporou dlouhodobého koncepčního rozvoje Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., RVO: 68378092. Práce používá také data, která poskytuje výzkumná infrastruktura LINDAT/CLARIAH-CZ (<https://lindat.cz>) podporovaná Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (projekt č. LM2018101).

1. Doklady v češtině

Ve staré češtině je forma *tarant* doložena od konce 15. století, ovšem pouze jako proprium, konkrétně příjmení *Tarant*, srov. Mikuláš Tarant z Hrádku (Půh V/1: 257, rok 1494). Teprve od 16. století se objevují záznamy slova s apelativním významem ‘víno načervenalé barvy’, s nejstarším dokladem v Rešelově slovníku *Dictionarium latino-bohemicum* (1560): „rubellum: načervené víno, tarant“ (citováno podle LDHBČ). Další výskyt slova je zachycen ve Veleslavínově *Nomenclatoru* (Vel 1598: 476), kde se v kapitole „O nápojích“ rozlišuje mezi *vinem bílým* (*vinum album*), *vinem červeným* (*vinum rubrum*) a *tarantem*, „řidké červené víno: rubellum, helvolum, Schillerwein“; srov. obdobně např. i ve Vokabuláři latinsko-českém z roku 1704 (*Vocabularium*) v kapitole „In cella – O potřebných věcech v sklepě“ rozdělení na *bílé víno* (*album*), *červené víno* (*rubrum*) a *tarant* (*helvolum*). Z neslovníkových pramenů je výraz doložen v českém překladu německé verze Mattioliho *Herbáře* (Mattioli 1596: 73a): „když se ty kamenité jahůdky [brusinky] na prach ztlučené do vody dávají, barví ji, že se zdá jako červené víno aneb tarant, a jest také chutná a libá píti pro zahnání žízně“ (v německém originále je na témže místě jen *roter Wein*²), dále např. v lékařském rukopise z pol. 17. století (návod na přípravu prostředku proti otokům): „Vezmi narychlo borákového květu asi hrst, naly na něj asi půl druhého žejdlíku vody, a vař asi čtvrt hodiny, a napi se tý vody z něho. Bude ta voda z něho co tarant, teplý se napi ráno i na noc“ (Kubová 2015: 72), nebo v Barnerově českém překladu latinsky psaných *Knih hospodářských Kryštofa Fischera* (Fischer 1705–1706, d. 1: 151): „Červené víno, bude-li ho hojnost, ... má se v kádích ... tři nebo čtyři dny močiti a kvasiti a samé se tlačiti, lečbys raději chtěl mítí tarant“³. K poslednímu dokladu lze pro srovnání uvést, že ve starším německém překladu téhož díla použil autor překladový ekvivalent *Schiller* (k němu viz dále)⁴. Kromě substantiva *tarant* je ve střední češtině doloženo také adjektivum *tarantový* ‘bledě červený’, ve spojení *tarantová barva* ‘z bleďa červená barva’ (Vusín, citováno podle LDHBČ) či *tarantové víno*, srov. básnické přirovnání u Veleslavína: „V outerý po Neděli květné přšel v Jičíně déšť krvavý, rovně jako dobře červené tarantové víno“ (Kal hist: 178). Že sloužilo tarantové víno také léčebným účelům, potvrzuje následující doklad: „Vezmouc mírnou hrst rozmarýny, listí bukvicového hrst ... a skrájíc drobně, vařiti to v pěti

² Celý doklad v němčině zní následovně: „So man gepuluerete Steinbeerlin in Wasser legt, fermen sie dasselbig, dass es siehet wie roter Wein, wirdt auch wolgeschmackt und lieblich zu trincken für den Durst“ (Mattioli 1586: 73a).

³ Latinský originál: „Vina rubra, si ob copiam operae pretium fuerit, ... diebus 3 vel 4 maceranda & fermentanda, solaue exurgenda nisi helvetum magis placeat“. (Fischer 1679: 184).

⁴ „Roter Wein, wann man viel hat, und es die Müh verlohnet... soll man drei oder vier Tage stehen lassen, auch allein auspressen, es sei dann, daß man einen Schiller machen wolle“ (Fischer 1696: 220).

konvicích *tarantovém* víně...Potom vezmouc tlučného mejlí dubového, a lžice vína teplého... a vypítí to ráno“ (pol. 17. stol.)⁵. Rosa uvádí ještě deriváty *tarantik*, *tarantiček* ‘víno, Schillerwein’, *tarantina* a *tarantinka* ‘co zbleda červené jest’.

Jungmann 4: 551 (a stejně Kott 4: 27–28 a 693) eviduje následující významy slova *tarant*: ‘barva z bleda červená’, ‘rod vína načervenalého’, ‘řidké červené víno, Schillerwein’, srov. také názvy odrůd *Tarant bílý*, *Tarant červený*, *Tarant černý* (Kott 4: 693 doplňuje *Tarant zelený*, *žihany* a *šedivý*), z odvozenin uvádí *tarantový* ‘bledě červený (o barvě a víně)’ a *tarantina* ‘co z bleda červené jest’. Nadto zaznamenává další výrazy, ve starších slovnících češtiny nezachycené, a to *tarant*, deminutiva *tarantik*, *tarantiček* ‘strakatý kůň, pes, nebo cokoliv tarantového’ a ‘kapr s velikými šupinami, králík, der Spiegelkarpfen’ (‘kapr lysec’). Ze slovníků 20. století charakterizuje *tarant* jako ‘odrodu vinné révy’ ještě PSJČ (6: 42; v listkové kartotéce PSJČ⁶ *Tarant* ‘Veltlínské červenobílé’, ‘Ryvola’ a *Tarant bílý* ‘Elblink’), počínaje SSJČ už apelativum *tarant* ve výkladových slovnících češtiny nefiguruje a nebylo nalezeno ani ve slovnících nářečních. V ČNK je zachyceno pouze příjmení *Tarant*, SPJČ obsahuje pomístní názvy *Tarant*, *Tarantik* a *Tarantka*⁷.

2. Kulturní historie

Odpověď na otázku, jaké víno české *tarant* původně označovalo, není jednoduchá, naznačují ji však latinské a německé překladové ekvivalenty v památkách humanitní a barokní češtiny. Náleží sem předně latinské *vinum helvolum*, doložené již v Catonově spise *De agricultura* z roku asi 150 př. n. l.⁸, kde se jím označuje víno bledě červené až žlutavé barvy (původ lat. *helvolus* se odvozuje od *helvus* ‘(medově) žlutý’, k etymologii viz Vaan 2008: 282). Vedle něj se *tarant* překládá také latinským (postklasickým) *vinum rubellum*, tj. ‘červené víno’ (z lat. *ruber* ‘červený’). Německé *Schillerwein*, či jen *Schiller* – poslední doložený překladový ekvivalent středněčeského *tarant* – je odvozeno od slovesa *schillern* ‘měnit barvu, přecházet z jedné barvy do druhé; lesknout se’ (srov. raně nhn. *Schilher*, nhn.

⁵ Recept přípravku proti padoucnici, lékařský rukopis z poloviny 17. století (viz Kubová 2015: 196).

⁶ Kartotéka lexikálního archivu (1911–1991), dostupná online na: <https://bara.ujc.cas.cz/psjc/>.

⁷ Antroponyma a toponyma jsou z naší analýzy vyňata. Srov. k této problematice např. Vasmer (1929: 145–147) či nověji Hengst (1995: 318–319).

⁸ V kapitole 24 o přípravě řeckého vína („*Vinum Graecum quo modo fiat*“): „*Si helvolum vinum facere voles, dimidium helvioli, dimidium Apicii indito, defruti veteris partem tricesimam addito*“ (srov. Schönberger 2000: 50). Tj. „Pokud chceš udělat tarant, potom dej do sudu polovinu žlutého, polovinu apicijského vína a přilij k tomu třicátý díl starého zahuštěného prohrátého moštu“.

Schiller ‘předmět s měnící se barvou’), což je pokračování střhn. *schilhen* ‘šilhat, mžourat’ (něm. *schielen*). Počínaje 16. stoletím se v německých památkách objevují formy *schiler* a *schierler* ‘víno, jehož barva kolísá mezi bílou a červenou’ („vom Wein, dessen Farbe zwischen weiß und rot schwankt“, Grimm). Dnes se v němčině označuje termínem *Schiller* pouze víno vyrobené společným lisováním a kvašením bílých a červených hroznů (různých odrůd) produkované v německé spolkové zemi Bádensko-Württembersko⁹.

Ačkoliv jsou historické prameny obecně skoupé na detailnější popisy starých druhů vín a odrůd vinné révy, což platí i pro *tarant*, lze si na základě výše uvedených dokladů přesto utvořit alespoň přibližnou představu o tom, jaké víno toto slovo označovalo. Šlo zřejmě o druh růžového vína původně vyráběného smícháním modrých a bílých hroznů, jež se po souběžné sklizni nechaly odležet a poté se společně lisovaly. V minulosti se totiž ve větší míře vyskytovaly vinice se smíšenou sadbou, kdy vedle sebe rostly bílé a modré odrůdy, které se většinou sklízely a poté zpracovávaly najednou (Kraus/Foffová/Wurm 2008: 115)¹⁰. Pro tuto domněnku svědčí také fakt, že víno je ve výše zmiňovaných humanistických a barokních vokabulářích rozdělováno na bílé, červené a *tarant*, a potvrzuje ji také již citovaný doklad z českého překladu Fischerových Knih hospodářských, srov. nyní v úplnosti: „Červené víno, bude-li ho hojnost, aby to za práci stálo, má se prvé sebrati nežli bílé, a v kádích, dokavadž nezčervená, podlé povětrí, neb chladného neb studeného tři nebo čtyři dny močiti a kvasiti a samé se tlačiti, lečbys raději chtěl míti tarant“ (Fischer 1705–1706, d. 1: 151). Autor poukazuje na skutečnost, že *tarant* předpokládá společné lisování červených a bílých hroznů, a že pokud chce vinař vyrobit čisté červené víno, má se takovému způsobu lisování vyhnout. Na světle červenou barvu vína nazývaného *tarant* ukazuje zase Veleslavino srovnání „krvavého deště“ s tarantovým vínem, připodobnění tarantu k vodě obarvené brusinkami u Mattioliho či formulace o podobnosti odvaru z „borákového“¹¹ květu a vody“ s tarantem v lékařském rukopise ze 17. stol. (Kubová 2015 l.c.).

⁹ Vedle toho i v Sasku, kde se mu však říká *Schieler*. Jiný druh vína označuje etymologicky příbuzné něm. *Schilcher*, a sice růžové víno vyráběné tradičně v rakouském Štýrsku z odrůdy *Blauer Wildbacher*.

¹⁰ Nejznámějším příkladem takového způsobu výroby vína růžové, resp. světle červené barvy, jehož domovinou je francouzská oblast Bordeaux, je fr. *vin claret*, označované ve středověkých latinských textech jako *vinum clarum*. Tento název se později začal užívat pro víno vzniklé krátkou (max. 48 hodin trvající) fermentací pouze modrých hroznů, čímž získalo tmavě růžovou barvu (podrobněji Phillips 2016: 41n). Jiné je lat. *vinum claretum* označující ve středověku sladký kořeněný nápoj vyrobený z vína a medu (Niermeyer 2002, d. 1: 244), s nejstaršími doklady ze 14. století (Daems 1968: 220), srov. také střhn. *klârêt* ‘víno ochucené kořením nebo bylinkami a oslazené medem’ (Lexer, doklady od 13. století, přejato ze stfr. *clarès*, akuzativ *clarêt*), střpol. *klaret* ‘ochucený kořeněný nápoj’ (SP 16w, d. 10: 336), stč. *klaret* (ESSČ, ojedinělý doklad, za lat. *claretum*).

¹¹ Stč. a č. starší *borák* je starší název brutnáku lékařského, léčivé rostliny s modrým květem.

3. Doklady v jiných slovanských jazycích

České slovo označující světle červené víno nemá protějšky v jiných slovanských jazycích. Ve starší slovenštině se sice vyskytuje výraz *tarant* ‘růžové víno, šiler’, ovšem podle HSSJ (d. 6: 23) je doložen pouze v jednom prameni, a to košickém vydání Fischerových latinsky psaných Knih hospodářských (srov. výše) z roku 1737 obsahujícím latinsko-česko-německý slovník. Jde tedy vlastně o české slovo, což později potvrzuje i Bernolák charakterizující ho jako bohemismus odpovídající slovenskému *fačko*. Ani ve slovenských dialektech, disponujících jinak řadou regionálních názvů pro ‘bledě červené víno’¹², se *tarant* nevyskytuje.

V polštině je od 15. století doložena identická forma *tarant*, ale s odlišným významem, a to ‘barva srsti koně’. Srov. stpol. *tarant* ‘(o barvě srsti koně) posetý tmavě šedými skvrnami’, adj. *tarantowaty* tv. (SSStp 9: 118), totéž v nové polštině: *tarant*, *tarantowaty* (*tarętowaty*, *tarantowy*) ‘černobíle strakaté barvy srsti (u psů nebo koní)’ (Kuraszkiewicz 1949: 145n; Zaręba 1954: 73; SW 7: 22; SJP 9: 48n). Z polštiny bylo slovo přejato do dalších slovanských jazyků: v češtině jej sice slovníkově dokládá teprve Jungmann (srov. výše), ovšem jeho výskyt již v první polovině 16. století prokázal Otokar Leminger opíraje se o dobová koňská registra z Kutné hory (Leminger 1900: 171). Ve staré běloruštině je zaznamenáno adjektivum *тараптоваты* ‘bílé barvy srsti s černými nebo hnědými skvrnami (u koně)’ (HSBrM 33: 213) a též význam má i ukrajinské *тарановатий*, *таранкуватий* (ESUM 5: 519). Kromě slovanských jazyků bylo slovo přejato z polštiny také do litevštiny, srov. lit. starší *tarantas* ‘kůň strakaté barvy srsti’ (Nesselmann 1851: 89).

Ve starší horní lužické srbštině je doložen výraz *tarant* s významem ‘kapr lysec’ („Spiegelkarpfen“, Pful 1119), s ekvivalentem pouze v češtině (viz výše), čímž přehled slovanských dokladů slova *tarant* končí¹³.

4. Etymologie

Dosavadní pokusy o etymologizování slova *tarant* jsou nečetné a neurčité. V 19. století cituje Vincenc Brandl z Veleslavínova Kalendáře historického doklad *tarantové víno* (srov. výše) a slovo *tarant* vykládá, ač s jistou mírou nejistoty, následovně: „Tarant. Der Schillerwein nach der Stadt Taranto in Italien oder nach der Farbe des blutroten Enzian, der auch Tarant heisst“ (Brandl 1876: 340, přejal

¹² Srov. *fako*, *šiler* (*šiler*, *šiller*, *šilad*, *víno šilerové*), *víno peržavé*, *riškavé*, *rišavé*, *liškavé*, *rišák* aj. (Nižnanský 2007: 205).

¹³ V r. dial. je krom toho doloženo ojedinělé *тарант* s významem ‘jedovatý pavouk’ (SRNG, d. 43: 276).

Kott 4: 27). Jeho odvození názvu vína od italského, v Apulii ležícího města *Taranto* – česky *Tarant*, je založeno na formální korespondenci obou slov. Je také známo, že italská vína byla od středověku (nejen) na českém území významným dovozním artiklem. Již od 12., resp. 13. století je v českých pramenech např. zmiňováno bolzanské víno a víno rivoli¹⁴ (Winter 1906: 110). Pojmenování odrůdy vína podle exonyma navíc není ojedinělým onomaziologickým postupem, srov. např. stč. *malvazie* (ze střlat. *malvazia*, to asi podle řeckého města Monemvasia na Peloponésu (Besse 2008: 45), jindy se pomýšlí na zámek Malvasia na Krétě, viz Sprandel 1998: 25), stč. *videňka* (Jan Had: 163; podle Krause 2009: 68 jde o odrůdu ‘Heunisch’), č. st. a dial. *fra(j)šták* ‘Kadarka bílá’ (podle města *Freistadt*, počesštěné *Frašťák*, dnes Hlohovec, Frolec 1974: 27), *uhersčák* ‘Kadarka’, *časlador* ‘Chrupka bílá’ (podle názvu fr. obce *Chasselas*, s přívlastkem *doré* ‘zlatý’), *lampart*, stč. *lampard* ‘Frankovka’ (podle Lombardie). Proti přijetí Brandlovy interpretace ovšem mluví fakt, že zatímco všechny výše uvedené názvy označují konkrétní odrůdy vinné révy, *tarant* je v češtině doby střední doby doložen výhradně jako pojmenování bledě červeného vína blíže nespecifikované provenience. Důraz je tedy kladen na barvu, ne na původ¹⁵. Mladší doklady slova označující konkrétní odrůdy jsou, jak bylo ukázáno výše, bez výjimky doplněny specifikujícími atributy (*Tarant bílý* ‘Elbling’, *Tarant červený* ‘Veltlínské červené apod.).

Zpochybnitelná je rovněž Brandlem naznačená etymologická spojitost s rostlinou „Enzian“ (latinsky *Swertia perennis*, česky krozenáč vytrvalý), v němčině nazývanou také jako (*Blauer*) *Tarant*, jinak *Sumpfenzian* či *Moorenzian*. V tomto případě se totiž jedná o zkomolený německý lidový název utvořený z původního něm. staršího *orant* (srov. také *dorant*¹⁶, *torant*, *turant*) – výpůjčky střlat. *orontium* (jež je z řečtiny), jímž se dříve označovalo několik druhů rostlin (uvádí se ‘*Misopates orontium*’, ‘*Antirrhinum orontium*’, ‘*Gentiana pneumonanthe*’ či ‘*Antirrhinum majus*’). V lidových představách měl *orant* magickou moc a působil jako

¹⁴ Stč. *rivola*, *ryvola*, *ryvolé*, stč. *rivolí*. Střhn. *reinval*, *reinfal*, střlat. *vinum rabiole*, *vinum rivale*, *revole* (Lexer). Zřejmě se jedná o lidovou etymologii přetvořený italský název druhu vinné révy *ribola* (Ribolla Gialla), furlánsky *rabuele*, *ribuele*, odvozený z románského **rūbeōlus* ‘načervenalý’ (Besse 2008: 45).

¹⁵ Z. Winter sice zahrnuje *tarant* do výčtu vín, jež byla dle něj „hostinská“, tedy cizí, dovozová, srov.: „Vozívána bývala do Prahy mimo vína tu jmenovaná [uherská, rakouská, moravská, franská, švábská, slašská, římská], též lounská, rýnská, tarant, turecká...“ (Winter 1887: 295), ovšem neudává k tomu bližší objasnění ani zdroj. Tamtéž potom cituje z dobového pramene: „U Pavla Žlutického z Třebokova r. 1575 v sklepe bylo v domě u Hřebena: víno slove tarant, a sud vína slove puntwein“, opět bez podrobností (*puntwein* označuje slámové víno, viz Alanne 1950: 154; Lexer).

¹⁶ Forma *dorant* s *d-* v násloví vznikla aliterací pod vlivem názvu jiné rostliny s magickou mocí – *Dosten*, *Dost* ‘oregano’, s nímž často tvořila pár ve folklorních textech, např. „Heb’s auf dein Gewand, dass du nicht fallest in Dosten und Dorant“ (podrobně viz Marzell 1920–1921).

prostředek chránící před čarodějnými silami a zlými duchy (Marzell 1920–1921: 169). Zdá se, že stejného původu je i střč. *tarant* ‘nějaká rostlina s magickou mocí’, doložené dvěma výskyty ve Smolné knize města Chlumce nad Cidlinou (17. století). Řeč je o záznamech s výpověďmi mužů obžalovaných z čarodějnictví, srov.: „Na proudy sem na vodu chodíval a vaříval sem v ní *tarant* a kropíval sem klisny“ a „S Vítkem Vykoukalem sme na *tarant* chodívali a jej vařívali a tou vodou klisny mejvali“ (Francek 2014: 174, 176)¹⁷.

Pravděpodobnějším se proto jeví vysvětlení naznačené Aleksandrem Brücknerem, jenž vychází ze společného původu českého *tarant* ‘druh vína’ a polského *tarant* ‘barva srsti koně’ (k původu polského slova podrobněji níže), když tvrdí: „u nas o maści koni i psów, u Czechów o ‘mieniącym się winie’“ (Brückner: 565) a obě slova považuje za výpůjčky něm. *Tharant* (dále pomýšlí na možnou souvislost se starobylym názvem pro soba *tarand*; stejně ESUM 5: 519). Brücknerovu interpretaci lze rozvést a upřesnit. Zdrojem přejetí č. *tarant* bylo střhn. *tarant* (srov. i varianty *tarent*, *torant*, *tarrant*), které je doloženo od 13. století ve významech ‘štír’, ‘tarantule’, přeneseně ‘štír jako znamení zvěrokruhu’, ‘drak’, ‘obléhací stroj’¹⁸ (Lexer) a – což je podstatné pro náš výklad – také jako součást kompozita *tarantvarwe* ‘tarantová barva’, tj. ‘měňavá barva’, ‘lesklá, třpytivá barva’ (viz dále). Střhn. *tarant* je výpůjčkou italského staršího *taranta* ‘pavouk tarantule’¹⁹, případně stř. *tarente* tv. a také ‘štír’ a ‘druh ještěrky (gekon)’²⁰, k němuž bylo později dotvořeno deminutivum *tarantola*, *tarantella* (s doklady od 14. stol., TLIO)²¹, označující v moderních jazycích pavouky z čeledi Lycosidae. Další etymologie slova je nejistá. Většinou se uvažuje o motivaci pojmenování pavouka podle města *Taranto*, lat. *Tarentum* (to z řeckého Τάρας, akuzativ Τάραντα) s poukazem na skutečnost, že se v jeho okolí tarantule (*Lycosa tarantula*, č. slíďák tarentský) ve větší míře vyskytovaly. O tom však pochybují např. Battisti/Alessio

¹⁷ Pomýšlet by se případně dalo na nějaké sekundární sblížení názvů rostlin s označením vína v lidovém jazyce (např. květy *Misopates orontium* (č. *šklebivec přímý*) jsou světle růžové, tudíž by mohly asociovat barvu vína). Proti tomu ovšem zase mluví absence výrazu *tarant* ‘bleděčervené víno’ v českých dialektech, v nichž nebyl nalezen ani formálně odpovídající výraz označující některou z uvedených rostlin.

¹⁸ Tento význam byl utvořen metaforicky podle ocasu štíra, k němuž bylo připodobňováno zvedající se rameno obléhacího stroje (Grimm; EWD). Slovo bylo následně přejato do ruštiny (*mapán*) a polštiny (*taran*), odkud se dostalo do dalších slovanských jazyků včetně češtiny (č. *taran*, srov. Newerkla 2011: 569).

¹⁹ Nejstarší písemný záznam názvu pavouka pochází z 11. století z pera kronikáře Gaufrida Malattery („taranta quidem vermis est, araneae speciem habens, sed aculeum veneniferae punctionis...“, srov. Battisti/Alessio, d. 5: 3718).

²⁰ K sémantice stř. *tarente* podrobně viz Elley/Shaw 2006.

²¹ *Tarantella* je zároveň názvem jihoitalského, původně terapeutického lidového tance, doloženého od 17. století. Jeho původ se dává do souvislosti s tzv. *tarantismem*. Šlo o psychickou nemoc způsobenou podle lidových pověr kousnutím pavouka tarantule, jejímž projevem byly křečovitě pohyby ústí v divoký, extatický tanec postiženého (srov. Zíbrt 1895: 53).

5: 3718 a také Pittau 2014, který naopak vychází z pojmenování města podle pavouka, jehož název považuje za “relikt středomořského praindoevropského substrátu”²².

Střhn. kompozitum *tarantvarwe* (13. stol., Lexer; Jones 2013: 180), utvořené metaforicky podle barvy štíra či tarantule, představuje dle našeho názoru spojovací článek mezi předpokládaným zdrojem přejetí – tedy střhn. *tarant* – a českým označením druhu vína, protože proměnlivá barva, oscilující mezi bílou a červenou, byla pro víno *tarant* charakteristická. Zda byl německý název barvy motivován barvou štíra, nebo tarantule, není až tak podstatné. Obě zvířata, jež byla v minulosti často vzájemně zaměňována, se totiž vyznačují barvami, které vnímá pozorovatel jako proměnlivé. Srov. např.: “Die Größe und Farbe der Tarantel ist nicht immer gleich. Man findet sie bald heller, bald dunkler, bald glätter, bald haariger“ (Wilhelm 1811: 341) a „Seine Farbe [des Skorpions] ist bald schwarzbraun, bald mehr oder weniger rot“ (o.c. 343). Zajímavou sémantickou paralelu představuje v této souvislosti německý název téhož druhu vína *Schiller*, *Schillerwein*, jenž také není motivován přímo barvou, ale optickým vjemem, při němž jedna barva přechází v druhou (*schillern* ‘měnit barvu, přecházet z jedné barvy do druhé; lesknout se’, srov. výše). Podobně motivovány jsou odpovídající názvy tohoto vína i v jiných jazycích, kde jsou často odvozeny od názvů barev, případně barevných odstínů. Srov. výše již zmiňované lat. *vinum helvolum* (podle medově žluté barvy) a *vinum rubellum* (podle červené barvy), kromě nich např. něm. st. (od 16. století) *Bleichert* ‘víno bledě červené barvy’ (z něm. *bleich* ‘bledý’, Jones 2013: 519), něm. *Rotling* ‘aus roten oder blauen und hellen Trauben hergestellter Wein von blassroter Farbe’ (z něm. *rot* ‘červený’, DWDS), it. *vino pallido* (z it. *pallido* ‘bledý’), chorv. starší (Rj 14: 326) *ruso vino*, *rus* (z chorv. *rûs* ‘načervenalý’), rum. *vin profiriu* (z rum. *profir* ‘růžový’, Mladenova 1998: 634) apod. Barvou vína jsou ostatně motivovány také tradiční české a moravské názvy růžového vína vyrobeného ze směsi bílých a modrých hroznů, a to mor. *ryšák*, *liškový víno* (Kott 9: 148), č. *růžák*, mor. starší také *bledák* ‘bleděčervené víno’ (Kott 8: 18). Srov. i odpovídající slk. dial. *vino riškavé*, *rišavé*, *liškové*, *rišák* (Nižnanský 2007: 205).

Zbývá ještě krátké zamyšlení nad možnou etymologickou souvislostí českého názvu vína s polským označením barvy srsti koně a názvem druhu kapra v češtině a horní lužické srbštině.

O polském výrazu *tarant* tvrdí Antonín Matzenauer s jistotou pouze to, že se jedná o slovo cizího původu, jeho zdrojem si však není jistý („nevědomo ale odkud vzato“, Matzenauer 1870: 344). Uvažuje buď o střhn. *tarant* ‘pavouk tarantule,

²² Pittau argumentuje rozšířením it. *tarantola* a jeho variant s významy ‘jedovatý pavouk’, ‘ještěrka’, ‘štír’ a také ‘červotoč’ v celé Itálii, na Korsice, v jižní Francii, ve Španělsku a v Portugalsku. Polysémie slova, založená podle něj na starých lidových představách o jedovatosti všech uvedených živočichů, je příkladem tabuizace, při níž byly názvy zaměňovány s apotropaickým záměrem (podrobně Pittau 2014; srov. i Timm 2005: 209–210).

štír', nebo něm. *Tarant* 'rostlina encián', případně o řeckém *τάρανδος* 'neurčité čtvernohé zvíře s rohy' (viz i výše Brückner a ESUM), ovšem ve všech třech případech upozorňuje na příliš velkou sémantickou disparátnost mezi polským slovem a jeho možnými zdroji. Kuraszkiewicz (1949: 153) vychází ve shodě s Matzenauerem buď z něm. *Tharant* nebo it. *toranto* (podobně Zaręba l.c.)²³.

Zbarvení koňské srsti označované jako „tarantové“ je charakterizováno přítomností malých tmavých oválných (hnědých, kaštanových) skvrn na bílém podkladě. Tyto koně se krom toho vyznačují pozoruhodnou vlastností – během svého života mění barvu (v polštině „zmienność tarantowata“). Barevná proměnlivost by tedy snad mohla být tím, co spojuje polské slovo s českým názvem vína. To by pak ukazovalo na střhn. *tarant* jako zdroj přejetí. Zcela pominout ovšem nelze ani možnou souvislost – naznačovanou už Matzenauerem a po něm Brücknerem – s řeckým *τάρανδος*, resp. lat. *tarandrus* 'bájně antické zvíře (podobné losu či sobu)', jehož výraznou vlastností byla schopnost měnit barvu. Srov. např. u Plinia staršího: „Mutat colores et Scytharum tarandrus nec aliud ex iis quae pilo vestiuntur,...“ (Naturalis historia, kniha 8, kap. 52)²⁴. Řecké slovo *τάρανδος* je etymologicky temné, uvažuje se však o výpůjčce, nejspíš z orientálních jazyků (Beekes 2010, d. 2: 1451)²⁵.

Není bez zajímavosti, že analogický vývoj, kdy bylo víno pojmenováno stejně jako kůň, resp. barva jeho srsti, proběhl u slk. staršího a dial. *fako*, *fačko* 'světle červené víno; Schillerwein' (srov. výše Bernolák a Nižnanský 2007: 205). Forma *fako* má totiž ve slovenštině i význam 'kůň plavé barvy' (od 17. stol., HSSJ), dial. 'kůň bleděžluté nebo bleděhnědé barvy' (SSN 1: 436), srov. i č. dial. (mor.) *fak* 'kůň plavé barvy' (Machek 1968: 139). Jde o výpůjčku maďarského *fakó* 'pes', 'plavý kůň' a také adjektivum 'plavý, bledý', 'šedohnědý', což je derivát od *fa* 'dřevo' utvořený sufixem *-kó*, s původním významem 'dřevěný, mající barvu dřeva' (EWUng 2: 351–352; Rocchi 1999: 86; ÚESzWeb). Stojí tu tedy v obou případech – českého a polského *tarant* na jedné a slovenského *fako* na druhé

²³ Další, méně pravděpodobné etymologie: Muchliński (1858: 132) považuje polské slovo za turcismus, konkrétně za složeninu z částí *tarin* 'tmavý' perského původu a *at* 'kůň' (stejně Miklosich 1890: 48), tedy vlastně „tmavý kůň“, což však neodpovídá sémanticky ani formálně. Czapski-Hutten (1876: 362) zase nachází původ názvu koně v označení jistého druhu ještěrky: „dass sie gesprenkelt waren wie die bunten Eidechsen, die man auch Taranteln nannte“. Slovo skutečně označuje v některých jazycích ještěra (viz výše), konkrétně gekona zedního (Tarentola mauritanica), srov. např. fr. *terente*, *tarantole*, it. starší (17. stol.) *taràntola*, odtud chorv. dial. (dalm.) *tarantula*. Jde o metonymicky utvořený název podle označení jedovatého pavouka, vycházející z víry, že i gekon je jedovatý (srov. Battisti/Alessio, d. 5: 3718). Ovšem výskyt tohoto druhu gekona je omezen pouze na oblast Středomoří a je spíše nepravděpodobné, že by podle něj byl utvořen název barvy koňské srsti ve staré polštině.

²⁴ „Tarandrus ze Skýtie také mění svou barvu, ale žádné další (zvíře) se srstí ne ...“ (srov. Rackham 1967: 88–89).

²⁵ Isebaert (1982: 64) rekonstruuje staroosetské **θaranta-tara* z **k(e)ren-tero-* „animal cornu (par excellence)“.

straně – vedle sebe názvy vína bledě červené barvy a názvy koně motivované barvou jeho srsti.

Pokud jde o ichtyologický termín *tarant* ‘kapr lysec’ (*Cyprinus carpio* L.), doložený vedle češtiny jen v horní lužické srbštině, charakterizuje ho Usačeva (2003: 18 a 51, pozn. 4) bez dalších podrobností jako výpůjčku z němčiny (s odkazem na Matzenauera a Brücknera). Ve starší české literatuře se tento druh ryby, pro nějž jsou charakteristické „veliké, lesklé šupiny“ (Jungmann 4: 551), označuje také domácími synonymy *šupák*, *králík*, *naháč* či germanismy *špihl* a *žampach* (srov. např. Frič 1859: 8). Motivující roli zde tedy mohla také sehrát měňavá, resp. třpytivá barva. Ve Středomoří jsou doloženy obdobné názvy jiných druhů ryb, srov. it. *tarantola*, dial. *taranto* ‘*Callionymus dracunculus*’ (vřeténka pestrá), fr. *taranto* tv., chorv. dial. *tàrānta* ‘*Trachinus draco*’ (ostnatec velký, Vinja 3: 255). U nich ovšem proběhla motivace pojmenování odlišným způsobem, a to přenesením názvu gekona (Battisti/Alessio, d. 5: 3718, Vinja l.c.), který byl zase motivován pavoukem tarantulí, přičemž společným pojmenovacím prvkem byla představa o jedovatosti všech zmíněných živočichů (srov. pozn. 22).

5. Závěr

Úkolem vytyčeným v úvodu tohoto příspěvku bylo určení etymologie českého názvu vína *tarant*. Na základě provedené jazykové a kulturněhistorické analýzy lze konstatovat, že se jedná o germanismus románského původu, na jehož počátku stojí italské starší *taranta* (případně stfr. *tarante*) označující jedovatého pavouka ‘*Lycosa tarantula*’. Sémantický vývoj proběhl zřejmě ve směru ‘pavouk’ → (‘štír’) → ‘barva pavouka (štíra)’ → ‘barevná proměnlivost’ → ‘druh barevně proměnlivého vína’ s tím, že původním významem byl ‘druh vína, jehož barva osciluje mezi bílou a červenou’. Shodnou motivaci pojmenování založenou na proměnlivé barevnosti vína lze nalézt u odpovídajícího německého názvu *Schiller*, jenž se navíc v památkách střední češtiny nezřídka objevuje jako překladový ekvivalent českého *tarant*. Ukázalo se také, že rodina zdrojového románského slova, přejatého do řady evropských jazyků, je bohatě rozvětvená a pokrývá řadu slov s původním významem i významy metaforicky či metonymicky přenesenými. U části z nich je ovšem jednoznačná příslušnost do uvedené etymologické rodiny těžko určitelná, jak ukazuje například polský hipologický termín *tarant*.

Zkratky jazyků a dialektů

br. – běloruský	rum. – rumunský
č. – český	r. – ruský
dalm. – dalmatský	ř. – řecký
dial. – dialektický	slk. – slovenský
fr. – francouzský	stč. – staročeský
chorv. – chorvatský	stfr. – starofrancouzský
it. – italský	stpol. – staropolský
lat. – latinský	střč. – středněčeský
lit. – litevský	střhn. – středohornoněmecký
mor. – moravský	střlat. – středolatinický
něm. – německý	střpol. – středněpolský
nhn. – novohornoněmecký	ukr. – ukrajinský
pol. – polský	

Seznam pramenů a literatury
[References]

- Alanne E., 1950, *Die deutsche Weinbauterminologie in althochdeutscher und mittelhochdeutscher Zeit*, Helsinki.
- Battisti/Alessio = Battisti C., Alessio G., *Dizionario etimologico italiano*, Vol. 1–5, Firenze 1950–1957.
- Beekes R., 2010, *Etymological Dictionary of Greek*, with the assistance of Lucien van Beek, Vol. 1–2, Leiden ; Boston.
- Bernolák A., 1825, *Slowár Slowenský Česko-Latínsko-Ňemecko-Uherský seu Lexicon Slavicum Bohemico-Latino-Germanico-Ungaricum* [online], Budapest. Dostupné z: <<https://slovník.juls.savba.sk/>> [citován stav z 14.12.2023].
- Besse M., 2008, „Erlesenes“ in der mittelalterlichen Literatur. Zur Funktionalität des Weines und zur Bedeutung exklusiver Weinsorten fremder Herkunft in mittelhochdeutschen Festtagsbeschreibungen, [In:] *Studien zur Sprache, Literatur und Geschichte in Europa. Wolfgang Haubrichs zum 65. Geburtstag gewidmet*, Hrsg. A. Greule, H.-W. Herrmann, K. Ridder, A. Schorr, St. Inngbert, S. 31–47.
- Brandl V., 1876, *Glossarium illustrans bohemico-moravicae historiae fontes*, Brünn.
- Brückner A., 1957, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa (przedruk z 1. wyd., Kraków 1927).
- Czapski-Hutten M., 1876, *Die Geschichte des Pferdes*. Aus dem Polnischen ins Deutsche übersetzt von L. Koenigk, Berlin.
- ČNK = *Český národní korpus* [online]. Dostupné z: <<https://www.korpus.cz/>> [citován stav z 14.12.2023].
- Daems W.F., 1968, *Die Clareit- und Ypocrasrezepte in Thomas van der Noots „Notabel Boecxken va Cokeryen“ (um 1510)*, [In:] *Fachliteratur des Mittelalters. Festschrift für Gerhard Eis*, Hrsg. G. Keil, H.J. Vermeer, R. Rudolf, W. Schmitt, Stuttgart, S. 205–224.

- DWDS = *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache* [online]. Dostupné z: <<https://www.dwds.de>> [citován stav z 5.10.2023].
- Elley/Shaw 2006 = Elley P., Shaw Ph., *A tarantula in your bed? A lexical problem in Partonopeus de Blois*, „Neuphilologische Mitteilungen“, Bd. 107, Heft. 3., S. 307–321.
- ESSČ = *Elektronický slovník staré češtiny* [online], Praha, Oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2006–, [verze dat 1.1.23]. Dostupné z: <<http://vokabular.ujc.cas.cz>> [citován stav z 23.11.2023].
- ESUM = *Etymologichnyy slovnyk ukraýins'koyi movy*, Vol. 1–7, ed. O.S. Mel'nychuk, Kyýiv 1982–2012. [*Етимологічний словник української мови*, т. 1–7, ред. О.С. Мельничук, Київ 1982–2012].
- EWD = *Etymologisches Wörterbuch des Deutschen* [online], digitalisierte und von Wolfgang Pfeifer überarbeitete Version im Digitalen Wörterbuch der deutschen Sprache. Dostupné z: <https://www.dwds.de/wb/etymwb> [citován stav z 15.11.2023].
- EWUng = *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen*, Bd. 1–3, Hrsg. L. Benkő, Budapest 1993–1997.
- Fischer Ch., 1679, 1683, *Operis Oeconomici per R.P. Christophorum Fischer Soc: Jesu, conscripti Pars Prima De Oeconomia Suburbana a Operis Oeconomici. Pars Secunda, De Oeconomia Suburbana*, Praha.
- Fischer Ch., 1696, *Fleissiges Herren-Auge, Oder Wohl-Ab- und Angeführter Haus-Halter*. Bd. 1, přel. Tobias Nielsen pod pseudonymem Agathus Cario, Nürnberg.
- Fischer Ch., 1705–1706, *Knihy Hospodářské skrze dvojctihodného kněze Kryštoffa Fišera z Tovaryšstva Ježíšova sepsané* 1–2, přel. J. Barner, Praha.
- Francek J. (ed.), 2014, *Smolná kniha města Chlumce nad Cidlinou (1562–1671) a jeho hrdební soudnictví v letech 1542–1671*, Pardubice. – (Východočeský sborník historický: 8).
- Frič A., 1859, *České ryby*, Praha.
- Frolec V., 1974, *Tradiční vinařství na Moravě*, Brno.
- Grimm = *Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm* [online], digitalisierte Fassung im Wörterbuchnetz des Trier Center for Digital Humanities, Version 01/23. Dostupné z: <<https://woerterbuchnetz.de/DWB>> [citován stav z 30.11.2023].
- Had J., 1558, *Vinice v jakém položení má býti a jakým způsobem člověk má ji dělati, aby toho hojný užitek mohl míti: Přitom také jak se vino chovati a opatrovati má*, Praha.
- Hengst K., 1995, *Methoden und Probleme der sprachgeschichtlich-etymologischen Namenforschung*, [In:] *Namenforschung. Ein internationales Handbuch zur Onomastik*. 1. Teilband, eds. E. Eichler, G. Hilty, H. Löffler, H. Steger, L. Zgusta, Berlin ; New York, S. 318–323.
- HSBrM = *Histarychny slownik byelaruskay movy*, ed. A.I. Zhurawski, Minsk 1982–. [*Гістарычны слоўнік беларускай мовы*, ред. А.І. Жураўскі, Мінск 1982–].
- HSSJ = *Historický slovník slovenského jazyka* [online], d. 1–7, ed. M. Majtán et al., Bratislava 1991–2008. Dostupné z: <<https://slovník.juls.savba.sk/>> [citován stav z 21. 11. 2023].
- Isებაert L., 1982, *Encore grec τάρανδ(ρ)ος „renne“*, „Glotta“, Bd. 60, Heft. 1/2, S. 62–65.
- Jones W. J., 2013, *Historisches Lexikon deutscher Farbbezeichnungen*, Bd. 1, Berlin.
- Jungmann J., 1835–1839, *Slovník česko-německý*, d. 1–5, Praha.

- Kal hist = Daniel Adam z Veleslavína, 1590, *Kalendář historický*, 2. vydání, Praha.
- Kott F.Š., 1878–1906, *Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický*, d. 1–7, Praha 1878–1893; d. 8.: Příspěvky k česko-německému slovníku, Praha 1896; d. 9.: Druhý příspěvek k česko-německému slovníku. Praha 1901; d. 10.: Třetí příspěvek k česko-německému slovníku, Praha 1906.
- Kraus/Foffová/Wurm 2008 = Kraus V., Foffová Z., Wurm B., *Nová encyklopedie českého a moravského vína*, 2. díl, Praha.
- Kraus V., 2009, *Vinitorium Historicum*, Praha.
- Kubová L., 2015, *Edícia lékařského rukopisu A 43*. Magisterská diplomová práce. Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno.
- Kuraszkiewicz W., 1949, *Nazwy maści końskich dziś i w 1539 r.*, „Język polski“, R. 29, s. 145–155.
- LDHBČ = Nejedlý P., et al., *Lexikální databáze humanistické a barokní češtiny* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2012–. Dostupné z: <https://madla.ujc.cas.cz> [citován stav z 23.11.2023].
- Leminger O., 1900, *O jménech dolových koní kutnohorských v první pol. XVI. věku*, „Český lid“, roč. 9, s. 170–175.
- Lexer = *Mittelhochdeutsches Handwörterbuch von Matthias Lexer* [online]. Digitalisierte Fassung im Wörterbuchnetz des Trier Center for Digital Humanities, Version 01/23. Dostupné z: <https://woerterbuchnetz.de/Lexer> [citován stav z 19.11.2023].
- Machek V., 1968, *Etymologický slovník jazyka českého*, 2., opravené a doplněné vydání, Praha.
- Marzell H., 1920–1921, *Dosten und Dorant. Ein Beitrag zur Sagenforschung*, „Schweizerisches Archiv für Volkskunde = Archives suisses des traditions populaires“, Bd. 23, S. 157–180.
- Mattioli P.A., 1586, *Kreutterbuch des Hochgelehrten und weitberühmten Herrn D. Petri Andreæ Matthioli*, Franckfort am Mayn.
- Mattioli P.A., 1596, *Herbář aneb Bylinář Vysoce učeného a vznešeného P. Doktora Petra Ondřeje Mathiola*, Praha.
- Matzenauer A., 1870, *Cizí slova ve slovanských řečech*, Brno.
- Muchliński A., 1858, *Źródłosłownik wyrazów które przeszły, wprost czy pośrednio, do naszej mowy z języków wschodnich, tudzież mających zobopólną analogję co do brzmienia lub znaczenia, z dołączeniem zbiorku wyrazów, przeniesionych z Polski do języka tureckiego*, Petersburg.
- Miklosich F., 1890, *Die türkischen Elemente in den südost- und osteuropäischen Sprachen. Zweite Hälfte*, „Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse“ (Wien), Bd. 38, S. 1–194.
- Mladenova O., 1998, *Grapes and Wine in the Balkans. An Ethno-Linguistic Study*, Wiesbaden.
- Nesselmann G.H.F., 1851, *Wörterbuch der litauischen Sprache*, Königsberg.
- Newerkla S.M., 2011, *Sprachkontakte Deutsch – Tschechisch – Slowakisch. Wörterbuch der deutschen Lehnwörter im Tschechischen und Slowakischen: historische Entwicklung, Beleglage, bisherige und neue Deutungen*. Zweite, durchgehend überarbeitete und aktualisierte Auflage, Frankfurt am Main. (Schriften über Sprachen und Texte ; 7).
- Niermeyer J.F., 2002, *Mediae Latinitatis Lexicon Minus*, Vol. 1–2, preprac. J.W.J. Burgers, Leiden ; Boston.

- Nižnanský J., 2007, *Tradícia v slove, slovo v tradícii (inšpiratívny Jozef R. Nižnanský)*, zostavili Ľ. Dvornická, M. Smatana, Bratislava.
- Pful K.B., 1866, *Lužiski serbski słownik*, Budyšin.
- Phillips R., 2016, *French Wine: A History*. Oakland.
- Pittau M., 2014, *Tarantola, tarantella, Taranto, terontola, Terenzio* [online]. Dostupné z: <<http://www.pittau.it/comune/taranto.html>> [citován stav z 23.11.2023].
- PSJČ = *Průruční slovník jazyka českého*, d. 1–8, ed. O. Hujer et al., Praha 1935–1957.
- Půh V/1, 1888 = *Libri citationum et sententiarum. Knihy půhonné a nálezoové*, tomus 5. Pars prior, ed.: V. Brandl, Brno.
- Rackham H., 1967, *Pliny Natural History*. With an English translation in ten volumes. Volume 3, Libri VIII–XI, Cambridge ; London.
- Rj = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj.1–23, ur. Đ. Daničić et al., Zagreb 1880–1976.
- Rocchi L., 1999, *Hungarian loanwords in the Slovak language*, Vol. 1: A–K, Trieste.
- Rosa = Rosa V.J., *Thesaurus linguae bohemicae* [online], eds. D. Boudová, V. Černý et al., verze: 10. 4. 2008. Dostupné z: <https://bara.ujc.cas.cz/slovníky/rosa/rosa_uvod.html> [citován stav z 1.4.2024].
- Schönberger O., 2000, *Marcus Porcius Cato: Vom Landbau. Fragmente. Lateinisch-Deutsch. Herausgegeben und übersetzt von Otto Schönberger*. 2. überarb. Auflage, Düsseldorf ; Zürich.
- SJP = *Słownik języka polskiego*, t. 1–11, red. W. Doroszewski, Warszawa 1958–1969.
- SP 16w = *Słownik polszczyzny 16 wieku*, red. M.R. Mayenowa, Wrocław ; Warszawa ; Kraków 1966–.
- SPJČ = *Slovník pomístních jmen v Čechách. Přehled heslových slov* [online]. Dostupné z: <https://spjc.ujc.cas.cz/prehled.php> [citován stav z 1.12.2023].
- Sprandel R., 1998, *Von Malvasia bis Kötzschenbroda. Die Weinsorten auf den spätmittelalterlichen Märkten Deutschlands*, Stuttgart.
- SRNG = *Slovar' russkikh narodnykh govorov*, Vol. 1–, ed. F.P. Filin, Moskva ; Leningrad/ Sankt-Peterburg 1965–. [*Словарь русских народных говоров*, т. 1–, ред. Ф.П. Филин, Москва ; Ленинград/Санкт-Петербург 1965 –].
- SSJČ = *Slovník spisovného jazyka českého*, d. 1–4, ed. B. Havránek et al., Praha 1960–1971.
- SSN = *Slovník slovenských nářečí*, d. 1–, eds. I. Ripka, A. Ferencíková et al., Bratislava 1994–.
- SStp = *Słownik staropolski*, t. 1–11, red. S. Urbańczyk, Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk 1953–2002.
- SW = Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W., *Słownik języka polskiego*, t. 1–8, Warszawa 1900–1927.
- Timm E., 2005, *Historische jiddische Semantik*, Tübingen.
- TLIO = *Tesoro della Lingua Italiana delle Origini* [online]. Dostupné z: <http://tlio.ovi.cnr.it/TLIO/> [citován stav z 7.12.2023].
- ÚESzWeb = *Új magyar etimológiai szótár* [online], ed. K. Gerstner. Dostupné z: <https://uesz.nytd.hu> [citován stav z 21. 2. 2024].
- Usacheva 2003 = *Slavyanskaya ikhtiologicheskaya terminologiya*, Moskva. [Усачева В.В., 2003, *Славянская ихтиологическая терминология*, Москва].
- Vaan M. de, 2008, *Etymological Dictionary of Latin and the other Italic Languages*, Leiden ; Boston.

- Vasmer M., 1929, *Beiträge zur slavischen Altertumskunde. Rudolf Meringer zum 70. Geburtstag*, „Zeitschrift für Slavische Philologie“, Bd. 6, S. 145–154.
- Vel 1598 = Daniel Adam z Veleslavína, 1958, *Nomenclator quadrilinguis Boemico-Latino-Graeco-Germanicus*, Praha.
- Vinja V., 1998–2004, *Jadranske etimologije. Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*, knj. 1–3, Zagreb.
- Vocabularium = *Vocabularium Latino-Bohemicum pro usu scholarum nunc denuo diligenter & accurate editum* = *Vokabulár latinský a český, nyní vnově spravený a rozšířený* [online], Praha 1704. Elektronická verze slovníku pořídily A.M. Černá, B. Hanzová, 2007. Dostupné z: https://bara.ujc.cas.cz/slovniky/vokabular/vokabular_intro.html [citován stav z 21. 2. 2024].
- Wilhelm G. T., 1811, *Unterhaltungen aus der Naturgeschichte*, Wien.
- Winter Z., 1887, *Z knih perkmistrových*, „Květy“, roč. 9, kn. 19, 2. pololetí, s. 293–300.
- Winter Z., 1906, *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*, Praha.
- Zaręba A., 1954, *Nazwy barw w dialektach i historii języka polskiego*, Wrocław.
- Zíbrt Č., 1895, *Jak se kdy v Čechách tancovalo*, Praha.

Summary

On the etymology of the Czech wine term *tarant*

The topic of this paper is an etymological interpretation of the Czech wine term *tarant*. On the basis of the linguistic and cultural-historical analysis, it's possible to conclude that it is a Germanism of Romance origin, at the beginning of which stands the Italian *taranta* (or Old French *tarante*) denoting the poisonous spider ‘*Lycosa tarantula*’. The semantic development seems to have been along the lines of ‘spider’ → (‘scorpion’) → ‘colour of spider’ → ‘colour variability’ → ‘type of colour-changing wine’, with the original meaning being ‘a type of wine whose colour oscillates between white and red’. The same motivation for the naming based on the changing colour of the wine was found in the corresponding German term *Schiller*, which is often found in Middle Czech monuments as a translation equivalent of the Czech *tarant*. The family of the Romance word, borrowed into a number of European languages, also proved to be richly branched, covering a number of words with original meanings as well as meanings metaphorically or metonymically transferred. For some of them, however, a clear affiliation to this etymological family is difficult to determine, as shown, for example, by the Polish hipological term *tarant*.

Keywords: etymology, tarant, wine terminology, Germanisms, Middle Czech.